

companatge», cobla popular menorquina, Camps Mercadal (*Folkl.* 1, 95); «lo que se come con el pan», eiv. (PzCabr.).

Ross.: *kumpánāgā* «la carn, tomata, monges etc., que van amb el pa», Estoer (1960); «—Què aneu a fer a Illa? —Anem a cercar *kumpánāgās*», Casafabre, sentíem a uns pagesos que baixaven de la serra, quan JSebPons m'explicà que volien dir especialment 'café i sucre' (1960). Però també resta ben viu en el Pallars, almenys a la V. de Cardós, *kompánāge* 'tot allò que es menja junt amb el pa' (Tavascan i Esterri de Cardós, 1934). I a les muntanyes del SO. valencià «tot el que no és ni pa ni fruita» a tota la zona d'Ontinyent i Alcoi cap a l'Est, i també en tinc nota de la Canyada de Biar, 1963.

Segurament des del català es degué estendre a gran part de les valls alt-aragoneses. Com a Bielsa, on l'anciana informadora volia ensenyar-me a preparar un plat: «le pones trunfas, bien cueto, l'escorres con el pisón: el *kompánāce* ye el sebo picato», 1965. I ja en el S. xvi aquest mot occità i català passava, en el Poitou, per venir del Llenguadoc: «la matière et métal convenable pour estre en sang transmué, est baillé par nature: pain et vin; en ces deux sont comprins toutes espèces des aliments: et de ce est dict le *companage* en Langue-Goth», Rabelais, *Tiers Livre* III (cap. 4; cf. J. Plattard, *François Rabelais*, P. 1932, p. 122); admirava la composició d'aquest mot català Jacques Pelletier du Mans (1555), cita de l'ed. G. Budé, p. 32 i n. 11.

En el castellà d'Astúries, Lleó i Galícia hi ha la formació paral·lela *compango* (COM-PAN-ICUM), d'on *compangu* en l'asturià de Colunga, «las viandas que se sirven para comer, alternando con el pan» (Vigón); «lo que come el aldeano además del pan», explica la Pardo Bazán en el gloss. de les seves *Obras* (ed. 1943, p. 1490); Bierzo *compango* (García Rey); i *acompangar* «comer pan o borona alternando con otros alimentos», Vigón (*Vocab. Colunga*). També sembla haver-hi hagut *compañio* = *condumio* a Santander (Terreros) que potser vindria d'un més dubtós *COM-PAN-IUM abstracte. Sembla que un verb derivat *companatjar* és el que, per trivialització del sufix, ha donat el val. *companejar* «menjar-se a poc a poc una vianda, perquè dure més temps», EnrValor, c. 1950: partint de la idea d'acompanyar un companatge amb bones porcions de pa, perquè duri més. Altrement el nostre tipus COM-PAN-ATICUM es retroba en oc. *companatge* des de l'E. Mj., milanès *companàdego* des c. 1300 i és ben viu *companatico* en italià [c. 1600].

Paner i *panera* [tots dos S. xv]: «*paner* de verga, o cistella; *u[e]rna, calatus*», a. 1472, JnEsteve (*Li. Eleg.*, o-1-3.32); «*Abstinencia interdum vincit diabolium repugnantem*. Un frare era temptat --- de gola, e --- a hora de vulla sofferia ten gran fam --- però deya ---: —Jo vull sperar --- e quant havia dites totes ses hores --- menjava pa e aygua; e faent açò per molts dies --- veé exir de un gran *paner* en què tenia lo pa molt gran fum: e de aquell die avant jamés no ac fam», *Recull d'Eximplis*, § 20, Ag. 1, 22. *Cove* o

paner ja en un doc. de Bna. c. 1360 (*DBal.*, s. v. *cove*).

AlcM recull exs. docs. del masc. *paner* des de 1434. De *panera* en dona des de 1461, i *DAG.* des de 1390: «una *panera* de tenir formatges» (i un altre de *panera de formatges*, S. xv; inventaris de Vic). *Panera* és general a tot el domini, i *paner* no gaire menys, car avui en tinc nota de les Illes (fins a Eiv.: «*pané*: cestos», PzCabr.), i fins a l'extrem NO. (*pané* Cardós i V. Ferrera, 1932-4), Benasc *panéro* 'paner en forma de cove' (1965), Isàvena-Benavarri (*BDC* VII, 76), Tortosa (*BDC* III, 104); i encara que menys general ara en el P. Val., justament apareix primer que enlloc en el valencià JnEsteve.

Els lexicògrafs els recolliren tot dos: «*paner* o *garbell de tenir lo pa*: corbis; (*paner*) o *canastro*: calathus --- sporta viminea, panarium, -ariolum; (p.) *de joncs*: sirpiculus» [*DTo.* 1670]; «*paner* i *panera*, vegeu *cistell, cistella*», Lacav.; OPou: «*VAXELLA DE LA CUYNA* --- *vaxells estanyats* --- tabacs o *paneres* o *cistells*: cistus, cistula; ast ---», «la fusada: *panus*; lo tabac o *panera* per posar les fusades o lo que filar: *calathus, calathiscus*» (*ThPu.*, 226, 311). Quant a les dates inicials, no perdem de vista l'abundant doc. de *panistre, panistra* i *panastrell* des del S. xiv i fins des del XII, la *p-* dels quals pressuposa segurament una coexistència amb *paner* i *panera* tan vigorosa des d'aquest temps que fos capaç de causar l'alteració de *canistell/canastra* en la inicial de *panistre, -trel*.

També *panera* apareix fins als extrems del domini (eiv. «*canasto, gamela*», PzCabr.); *payéra* en el Capcir (*BDC* III, 135), *panéra* a Tortosa (*BDC* III, 104); a Cardós i V. Ferrera distingien la *panera* del *paner*, com a ovalada i poc fonda, i dels coves en deien «*paneres llargues*», 1932-4.

PANARIUM neutre es troba ja en clàssics llatins, des dels orígens, en Varró i Plini (segons sembla, referit al pa, almenys en part; *panariolum* en Marcial); i és el que ha tingut més vida romànica: almenys en l'àrea gal·lo-romànica latíssimo sensu: essencialment estrany a l'it. i cast.-port., és comú amb el fr. i oc. *panier* (ja molt antics tots dos) i a-al. ant. *psanári*. És ben possible que a la derivació de PĀNIS se sumés la de PĀNUS 'fusada' (mers quasi-homònims en llatí, d'orígens diferents): cf. el que OPou diu de *panera*.

El femení *panera*, encara no té model en llatí, és essencialment estrany al Nord de França i en el Midi no pertany encara a la llengua medieval, si bé avui el femení *paniero* apareix en tots els dialectes principals. Fins es podria concebre que en l'origen l'un vingués de PANIS i l'altre de PANUS, per més que res no ens encoratgi a imaginar-ho pel costat occità; però és més convincent admetre que la dita confluència no fos gaire important, ni en l'origen, i que es tracti d'un desdoblament morfològic merament romànic, a la manera de *cistell/cistella, banast/banasta, full/fulla, portell/portella, tel/tela, vel/vela*, casos ben cert no tots homogenis, però que acabaren per constituir una massa proliferant; cf. les valuoses indicacions de Wartburg en *BDC* IX, 52, en aquest cas lluminoses i ben orientades. Cf. encara *BDC* xx, 314, i XIII, 131.